

МУЗИКАЛНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ УМЕНИЯ НА БЪДЕЩИТЕ НАЧАЛНИ УЧИТЕЛИ

Пенка Марчева

*Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
Педагогически колеж – Плевен*

Резюме. В статията са представени резултатите от теоретично и практико-приложно изследване за спецификата на музикално-педагогическите умения на бъдещите начални учители. В теоретичната част на статията са представени някои научни възгледи за същността на музикално-педагогическата компетентност. В практически аспект е предложен модел, включващ умения, които са в основата на нейната същност, който е апробиран в музикално-педагогическото обучение на бъдещите начални учители.

Keywords: student's pedagogical skills, portfolio technology, future teachers in primary school

Въведение

Педагогическите умения на бъдещите учители са проблем от ключово значение в университетската им подготовка. Настоящата публикация представя един от аспектите, свързан с тяхно изследване – определяне на същността им, което е в основата на дейности по проект на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ в България. Темата на проекта е „Апробиране на технологичен интердисциплинарен модел за оценяване на педагогически умения на студенти в условията на теоретично и практическо обучение“. Въпросите за същността на музикално-педагогическите умения на бъдещите начални учители са разглеждани и в други публикации, като по този начин са търсени различни аспекти на тази проблематика, както и възможности за представянето им (Marcheva, 2012).

Изискванията на съвременния трудов пазар поставят пред бъдещите начални учители нови и различни по естество предизвикателства – реализация на образователен процес по различни учебни дисциплини, наличие не само на общопедагогически, но и на специфични умения, работа с деца от различни групи – със специални образователни потребности (СОП), деца в норма, деца от различен етнически състав, носители на различни традиции и т.н. Не по-малки предизвикателства са необходимостта от умения, развиващи дигиталната ком-

петентност, както и компетентността на учениците за изразяване чрез изкуство. За никого не подлежи на съмнение, че динамиката на съвременния образователен процес предполага наличие на конкретни компетентности, включващи определени умения, които са в основата на професионалния профил на бъдещия начален учител. Фокус на настоящата статия са музикално-педагогическите.

От тази констатация следва логичният въпрос: Какви педагогически умения е необходимо да се изграждат у бъдещите начални учители за тяхната адекватна реализация? Търсенето на отговор на този въпрос определя и дизайна на представената публикация.

Целта е да се представят в теоретичен аспект педагогическите умения, които студентите – бъдещи педагози, трябва да притежават за реализиране на адекватен образователен процес в условията на музикално-педагогическо взаимодействие.

Задачите, произтичащи от тази цел, които са в основата на настоящото изложение, са следните:

1. Да се направи теоретичен анализ на научната литература за същността на педагогическите умения, необходими на студентите – бъдещи педагози, за реализация музикалнообразователен процес.

2. Да се обоснове и приеме модел на педагогически умения, на които да се основава музикално-педагогическата подготовка на бъдещите начални учители в Педагогическия колеж – Плевен, към ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Обект на проучване са музикално-педагогическите умения на студенти от специалност „Начална училищна педагогика“ в горепосоченото висше учебно заведение.

В настоящата публикация се обръща внимание на бъдещите начални учители, преподаващи музика, за които музикалното обучение не е приоритет, не е допълнителна специализация, а е част от цялостната им подготовка за преподаване по всички учебни предмети в началното училище.

Изборът на този обект е продиктуван от съображенията, че в Република България съществуват училища в по-малки населени места, в които часовете по музика се възлагат на начален учител. Не са рядкост и случаите, в които часове по музика се възлагат и на начални учители от по-големи градове с цел допълване на хорариумите им.

Теоретични аспекти на проблема за същността на педагогическите умения

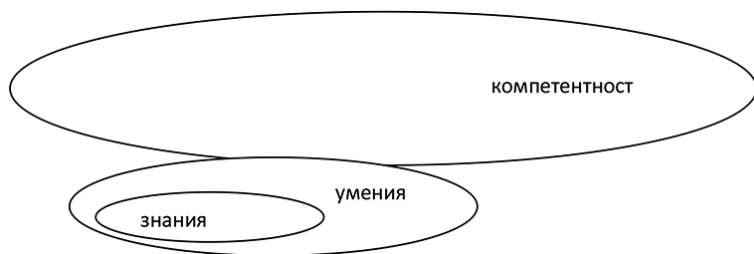
Образователната подготовка на студентите педагози в Република България се основава на Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот (февруари, 2008 г.) и на Националната квалификационна рамка (февруари, 2012 г.) От съществено значение в посочената нормативна база е отношението „знания – умения – компетентности“.

Първият елемент на това отношение – знанията, се определя като „свкупност от факти, принципи, теории и практики, които са свързани с определена сфера на работа или обучение“⁽¹⁾.

Уменията – вторият елемент, се дефинират като „способност за прилагане на знанията и използване на ноу-хау при изпълнение на задачи и решаване на проблеми“. Те се класифицират като познавателни, които се основават на прилагане на логическо, интуитивно и творческо мислене, и практически, включващи сръчност и употреба на методи, материали, уреди и инструменти.²⁾

Третият ключов елемент в разглежданото отношение – компетентността, се приема като „доказана способност за използване на знания, умения и личностни, социални и/или методологични дадености в работни или учебни ситуации и в професионално и личностно развитие“.³⁾

Дефинираните три личностни структури очертават взаимната им обвързаност и йерархичната зависимост. В схематичен вид те могат да бъдат представени по следния начин:

Онагледеното отношение между знания, умения и компетентност определя посоката на всяко професионално развитие, в това число и на бъдещите начални учители, които ще преподават музика. Разглеждането на компетентността като съвкупност от знания и умения ще бъде непълно.

В подкрепа на това мнение е и дефиницията на Л. Гайсина, според която „професионалната компетентност е сложен комплекс от личностни качества, знания умения, състояния и отношения, необходими за постигане на определени социалнозначими цели и резултати“ (Gaysina, 2004).

В съвременната научно-педагогическа литература няма общоприет модел на педагогическа компетентност.

Според изследване, проведено в няколко шведски университета от А. Ryegard, К. Apelgren и Т. Olsson, „три неща са необходими, за да се оцени педагогическата компетентност на учителя.

1. Дефиниране на педагогическата компетентност, така че да е ясно какво се оценява.

2. Ясни критерии за оценяване, произтичащи от дефинирането на компетентността.

3. Професионално портфолио, в което учителят да документира и обосновава педагогическите си умения“ (Ryegard, Apelgren & Olsson, 2010).

По отношение на първия компонент – дефинирането на педагогическата компетентност, авторите се базират на възгледа на *Giertz (2003)*:

„Педагогическата компетентност може да бъде определена като постоянна изява на отношения, знания и умения на учителя, които стимулират познанието на учениците. Това се извършва в съответствие с целите на обучението, които са насочени към съществуващата образователна рамка, и предполага непрекъснато развитие на собствената компетентност на учителя (*Ryegard, Apelgren & Olsson, 2010*). Два са основните акценти в представената дефиниция за педагогическата компетентност. Първият – това са знанията, педагогическите умения и отношенията на учителя за реализация на ефективен образователен процес, а вторият – мотивацията за професионално развитие. От съществено значение в проведеното изследване е и определянето на портфолиото на учителя като технология за оценяването ѝ.

Една от класическите теории за професионалните компетентности на учителя е тази на *Н. Кузьмина (1985)*, основаваща се на функционален подход. Според нея педагогическата компетентност притежава следните функции:

- *комуникативна*, свързана с процеса на общуване между музикален педагог (учител по музика), деца (ученици) и музикално изкуство;

- *гностична (познавателна)*, изразяваща се в знания, професионална ерудиция, мотивация за постоянно обогатяване на педагогическия спектър от информация и умения за реализация на образователен процес и преодоляване на рутината;

- *конструктивно-творческа*, предполагаща конструиране и реализиране на образователен процес. Тя се проявява в умението на учителя да реструктурира учебното съдържание, да влага собствени разбирания за него, да създава свои похвати за работа, да прилага творчески различни педагогически прийоми и т.н.;

- *организиращата функция* в професионалния профил на педагога се проявява в реализация на технологията на учебния процес, която обединява педагогически действия и похвати за работа, насочени към:

- установяване на педагогически целесъобразни взаимоотношения с деца и ученици;

- организация на средства за педагогически взаимодействия – средства, форми, методи;

- регулиране на процеса на взаимодействие на основата на обратна връзка.⁴⁾

В теоретично проучване по проблема за същността на педагогическата компетентност *A. Suci и L. Mata (2011)* обобщават: „Синтезирайки, можем да идентифицираме следните категории в педагогическата компетентност: професионално-научна, психолого-педагогическа, психосоциална, управленска и институционална...“ (*Suci, Mata, 2011*).

Дискусия

Представените модели на педагогическа компетентност се отличават с универсалност, тъй като в тях не се отчита спецификата, която ѝ предава съдържанието на образователния процес по конкретен учебен предмет, в случая музика в началното училище. Предвид целта на настоящото теоретично проучване, свързано с проучване на педагогическите умения, които студентите – бъдещи педагози, трябва да притежават за реализиране на ефективно музикално-педагогическо взаимодействие, е необходимо да се отчетат и някои съществени характеристики.

Модел за педагогическа компетентност на учителя, преподаващ музика, предлага Ж. Кармазина. Тя определя нейната същност по следния начин: „Професионалната компетентност на учителя по музика се разглежда не само като синтез от базови знания и практически умения, но включва и неговата ценностна ориентация, мотивите в дейността му, креативност и умение да се ориентира в научно-педагогическа проблематика, които стимулират израстването му в педагогически аспект...“⁽⁴⁾.

Ж. Кармазина представя компетентностно ориентиран модел, в който личностно-професионалните показатели на учителя по музика, без да са конкретизирани, са разделени в следните блокове:

- психолого-педагогически, свързан със знания и практически умения за използване на различни форми и методи на работа, отчитайки възрастовите особености на децата, както и адекватно поведение, демонстрирано в условията на педагогическо взаимодействие;

- методико-технологичен, включващ умения за планиране на индивидуална и групова работа, използване в урока на иновационни технологии;

- мотивационно-изследователски, към който се причисляват умения за самообразование и изследователска дейност, както и умения за самооценяване;

- професионално-музикален – обединяващ специални (музикални) и общо-педагогически умения, лични качества, които са в основата на професионалната компетентност на учителя;

- художествено-творчески, в които се включват според Ж. Кармазина „познавателни, преобразуващи, ценностноориентирани и комуникативни умения“⁽⁴⁾.

Тази структура на педагогическата компетентност на учителя, преподаващ музика, ще бъде приета като основополагаща за настоящата публикация, тъй като се отличава с яснота и широта, покриваща спектъра от групи умения, необходими за реализация на съвременен музикалнообразователен процес в началното училище.

Тук логично следва въпросът, който е дискуссионен за представената публикация: Кой са уменията, които конкретизират тази структура?

Поставяйки акцента върху педагогическите умения, е необходимо да се отбележи, че те не са конкретизирани в структура на педагоги-

ческата компетентност на учителя, преподаващ музика, представена от Ж. Кармазина.

От тук следва, че при отсъствието на стандартизиран модел за такава компетентност ще трябва да се очертаят границите – необходимият минимум и предполагаемият максимум, в които да бъдат ранжирани методическите знания и умения на бъдещите учители по музика.

Резултати от изследването

Уменията, които са представени в настоящото проучване, разкриват основните моменти в музикално-педагогическата подготовка на студентите – начални учители. Те са изведени като резултат от изследване, проведено в Педагогическия колеж – Плевен, към ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ през 2014/2015 и 2015/2016 учебна година. В него са включени 66 студенти от специалност „Начална училищна педагогика“. Съотнесени към модела на Ж. Кармазина, тяхното представяне в табличен вид е следното:

Психолого-педагогически блок	Методико-технологичен блок	Мотивационно-изследователски блок	Професионално-музикален блок	Художествено-творчески блок
Умения за приложение на базови знания за принципи, методи, цели на обучението по музика	Умения за планиране и организиране на музикално-възпитателен процес в I – IV клас	Умения за ясно и точно представяне на свои мисли и идеи, за аргументиране на своя теза в проектна задача, доклад, реферат	Умения за анализ на музикална творба от учебното съдържание в I – IV клас	Умения, свързани със специфични музикални способности (мелодичен слух, хармоничен слух, метроритмичен усет, тембров слух, ладов усет, динамичен слух и др.)
Умения за дидактически анализ на основни музикално-педагогически дейности, организационни форми, методи, казуси, свързани с музикалното обучение в началното училище	Умения за диагностициране на специфични музикални способности и основни музикално-познавателни процеси, върху чието развитие се работи в начален етап на обучение	Мотивирани умения за търсене и обогатяване на професионалния опит, свързан с музикално-педагогическата практика	Умения за моделиране и представяне на музикално-педагогически явления	Умения за създаване на творческа атмосфера в музикално-педагогически процес

Умения за наблюдение и оценяване на педагогическа дейност	Умения, доказващи формирани критерии за естетичност и грамотност при оформяне на дидактически материали, електронни проекти на уроци и др.	Умения за обективна оценка и самооценка на музикално-педагогическа дейност	Умения за привличане вниманието на учениците и създаване на емоционален контакт	Умения за творческо представяне на музикална творба чрез дейност – изпълнителска, танцова и др.
Умения за владеење на речта и използване на средства за невербална комуникация			Умения за мотивиране на учениците за музикална дейност	

Моделът на музикално-педагогическите умения на бъдещите начални учители, изведен на основата както на теоретично, така и на практико-приложно изследване, има за цел да очертае основните пунктове в професионалната им подготовка. Неговото приложение ще структурира този процес съобразно изискванията на съвременното музикално образование в началното училище, като по този начин ще подпомогне реализацията на младите педагози на пазара на труда.

Заклучение

Проучването на същността на педагогическите умения на студентите – бъдещи учители, необходими за реализация на ефективен музикалнообразователен процес, е свързано с адекватната им подготовка в условията на висше образование. Тъй като все още няма стандарт за педагогическа компетентност, като организирана структура от знания, умения, отношения и нагласи на учителя, тази тема е дискуссионна. Тя попада в обсега на внимание както на самите студенти и техните преподаватели, така и на колегите начални учители, учители по музика и директори на училища. Идеята е да се проучи нейната специфика, да се конкретизират уменията, включени в нея, и да се потърсят модели за развитието им, които да са адекватни на съвременните изисквания.

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот, 2008.
2. Пак там.

3. Пак там.
4. Кармазина, Ж. (2009). Художественное самообразование учителя музыки как условие развития его профессиональной компетентности. www.nauka-pedagogika.com. (20.09.2016).

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Gaysina, L. (2004). *Gotovnosty studentov vuza k obshteniyu v mulytikulyturnoy srede i ee formirovanie*. Orenburg: RIK GOU OGU. [Гайсина, Л. (2004). *Готовность студентов вуза к общению в мультикультурной среде и ее формирование*. Оренбург: РИК ГОУ ОГУ].
- Kuzymina, N.V. (1985). *Sposobnosti, odarennosti, talant uchitelya*. Peterburg: Znanie. [Кузьмина, Н.В. (1985). *Способности, одаренность, талант учителя*. Петербург: Знание].
- Marcheva, P. (2012). *Obrazovatelni aspekti na tehnologiyata "Portfolio" v muzikalno-pedagogicheskoto obuchenie na studenti - badeshti nachalni uchiteli*. *E-obrazovanie*, 49. [Марчева, П. (2012). Образовательни аспекти на технологията „Портфолио“ в музикално-педагогическото обучение на студенти – бъдещи начални учители. *Е-образование*, 49].
- Ryegard A., Apelgren, K. & Olsson, T. (2010). *A Swedish perspective on pedagogical competence*. Uppsala: Åsa Ryegård.
- Suciu, A. & Mata, L. (2011). Pedagogical Competences – The Key to Efficient Education. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(2).

MUSICAL AND PEDAGOGICAL SKILLS OF FUTURE PRIMARY TEACHERS

Abstract. This publication presents a research on students – future teachers – and their pedagogical skills in terms of theoretical and practical musical training. Some points of view on the current topic are considered in the theoretical part. The result of the theoretical research on the problem has been determined by the nature of the musical and pedagogical skills. The opportunities for assessing student's pedagogical skills at theoretical and practical trainings are displayed in the practical-applying section. The methods, used in this research are: theoretical analysis of the literature on the studied problem, qualitative analysis of results from the research, relative to the musical practical preparing of students from the Primary School Pedagogic.

✉ **Dr. Penka Marcheva, Assoc. Prof.**
Pleven College of Pedagogy
University of Veliko Turnovo
Pleven, Bulgaria
E-mail: penka.marcheva@uni-vt.bg